

Shivaji University, Kolhapur
Question Bank For March, 2022 (Summer) Examination

B. A. (Part II), (Semester IV), (CBCS Pattern)

SANSKRIT (DSC), (Paper - VI)

Niti Literature (नीति साहित्य)

Sub. Code: 73440

प्रश्न १. योग्य पर्याय निवडून वाक्ये पुन्हा लिहा. (१०)

१ भर्तृहरीने ----- निर्मिती केलेली आहे.

(अ) कथांची (ब) नाटकांची (क) शतककाव्याची (ड) शतकत्रयाची

२ दान, उपभोग आणि ----- अशा संपत्तीच्या खर्च होण्याच्या तीन अवस्था आहेत.

(अ) नाश (ब) कर्म (क) धर्म (ड) जन्म

३ .....लोक स्वतः परहितार्थ झटत असतात.

(अ) दुर्जन (ब) सज्जन (क) सेवक (ड) पर

४ संकटांच्या भीतीने ----- लोक कार्याला हातच घालत नाहीत.

(अ) शूद्र (ब) दास (क) सेवक (ड) दुर्जन

५. अग्नीचे तोंड जरी उलटे करून खाली केले तरी त्याच्या ज्वाला कधीच ----- जात नसतात.

(अ) मध्ये (ब) वर (क) खाली (ड)

तिरप्या

६. उपायज्ञोऽल्पकायोऽपि न ----- परिभूयते |

(अ) शूरैः (ब) वीर (क) दानी (ड) राजा

७. सत्पात्री ----- हा द्रव्याचा अलंकार आहे.

(अ) काम (ब) दान (क) मान (ड) धन

८. प्रायोपवेशन कोणी केले होते?

(अ) सापाने (ब) कावळ्याने (क) माकडाने

(ड) बगळ्याने

९. ....माझा नमस्कार असो.

(अ) धर्माला (ब) कर्माला (क) राजाला (ड) दानाला

१०. सरोवराच्या किनाऱ्यावर बसून कोण रडत होता?

(अ) साप (ब) खेकडा (क) बगळा (ड)

कावळा

११. अस्ति कस्मिंश्चिद्वनप्रदेशे नानाजलचरसनाथं महत् ----- |

(अ) मन्दिरम् (ब) सरः (क) जगत्
(ड) विश्वम्

१२. कोण सोन्याची माळ घेऊन गेले?

(अ) माकड (ब) खेकडा (क) कावळीन (ड)
बगळा

१३. कशामुळे संन्याश्याचे नुकसान होते?

(अ) लबाडपणा (ब) मोठेपणा (क) खोटेपणा (ड)
लंपटपणा

१४. अध्ययन न केल्याने कोणाचा सत्यानाश होतो?

(अ) ब्राह्मणाचा (क) क्षत्रियाचा (क) शुद्राचा (ड)
वैश्याचा

१५. ....नादाने दानत लयाला जाते.

(अ) कुकर्माच्या (ब) दुष्टांच्या (क) दानवाच्या (ड) चोराच्या

१६. पैशावाचून सगळे ----- गवताच्या काडीसारखे किंवा कस्पटाप्रमाणे ठरतात.

(अ) सन्मान (ब) संबंध (क) लोक (ड) गुण

१७. ....या ग्रंथाचा कर्ता विष्णुशर्मा हा आहे.

(अ) पंचतंत्र (ब) हितोपदेश (क) चाणक्यनीती (ड) इसापनीती

१८. हितोपदेश या ग्रंथाचा रचनाकार कोण आहे?

(अ) विष्णुशर्मा (ब) भारती (क) नारायण पंडित (ड) भास

१९. भट्टारकवार म्हणजे ----- हा होय.

(अ) शनिवार (ब) सोमवार (क) बुधवार (ड) रविवार

२०. ....या ग्रंथातील पहिल्या तंत्राचे नाव मित्रभेद हे आहे.

(अ) नीतिशतक (ब) पंचतंत्र (क) मेघदूत (ड) हितोपदेश

२१. पंचतंत्रतील कितवे तंत्र काकोलूकीय आहे?

(अ) द्वितीय (ब) चतुर्थ (क) तृतीय (ड)
प्रथम

२२. ....यातील पंचम तंत्र परीक्षितकारक हे आहे.

(अ) पंचतंत्र (ब) हितोपदेश (क) चाणक्यनीति (ड) नीतिशतक

२३. 'माणसांचे हात ----- केल्याने शोभून दिसतात.'

(अ) पुण्य (ब) प्रेम (क) दान (ड) काम

२४. ....मध्ये पारंगत असलेले लोक नावे ठेवत किंवा गोडवे गावत.

(अ) गती (ब) राजनीती (क) मती (ड) क्षती

२५. ....आजच्या आजच झडप घालो अथवा दुसऱ्या युगात येवो.

- (अ) प्राणी (ब) चोर (क) मृत्यू (ड) पशू
२६. नीतिशतकम् चा कर्ता ----- हा आहे.
- (अ) भास (ब) भारवी (क) भर्तृहरी (ड) भट्टी
२७. नीतिशतकात किती विषयांचे विवेचन केलेले आहे?
- (अ) दहा (ब) वीस (क) शंभर (ड) अकरा
२८. चुकीच्या सल्ल्यामुळे ----- धूळधाण होते.
- (अ) राजाची (ब) मातेची (क) मातेची (ड) पुत्राची
२९. माणसांचे काय परोपकारांनी शोभून दिसतो?
- (अ) देव (ब) देह (क) गुरु (ड) सेवक
३०. ध्येयसिद्धी होईपर्यंत ठरविलेल्या कार्यापासून ----- लोक थांबत नाहीत.
- (अ) साधू (ब) सेवक (क) कनिष्ठ (ड) श्रेष्ठ
३१. ----- हा सर्वांचाच दागिना आहे.
- (अ) ज्ञान (ब) चारित्र्य (क) दान (ड) काम
३२. ----- घरात येवो किंवा घरातून इच्छेनुसार बाहेर पडो.
- (अ) लक्ष्मी (ब) सरस्वती (क) काम (ड) सीता
३३. श्रेष्ठ लोक कोणत्या मार्गावरून आपले एक पाऊलदेखील मागे घेत नाहीत ?
- (अ) कर्माच्या (ब) दानाच्या (क) न्यायाच्या (ड) कामाच्या
३४. ----- हा वैभवाचा अलंकार आहे.
- (अ) साधुत्व (ब) संपत्ती (क) धन (ड) श्रीमंती
३५. वाणीचा ----- हे पराक्रमाचे भूषण आहे.
- (अ) शांती (ब) संयम (क) आवाज (ड) शब्द
३६. क्रोधशून्यता हे कोणाचे भूषण आहे?]
- (अ) हानतेचे (ब) राजाचे (क) तपश्चर्येचे (ड) नम्रतेचे
३७. निष्कपटता हे ----- आभूषण आहे.
- (अ) धनाचे (ब) धर्माचे (क) कर्माचे (ड) दानाचे
३८. कृष्णसर्पाला मारण्याचा उपाय कोणी सांगितला?
- (अ) खेकड्याने (ब) कावळ्याने (क) बगळ्याने (ड) कोल्ह्याने
३९. कुलीरक हे नाव कोणाचे आहे?
- (अ) खेकड्याचे (ब) सापाचे (क) बगळ्याचे (ड) कावळ्याचे
४०. 'मी पाठीवर चढवून सरोवराकडे घेऊन जाऊ शकतो' हे उद्गार कोणाचे आहेत?

- (अ) कोळ्याचे (ब) कावळ्याचे (क) बगळ्याचे (ड) सापाचे
४१. अस्ति कस्मिंश्चित्प्रदेशे महान् ----- पादपः।
 (अ) आम्र (ब) अशोक (क) चंपक (ड) न्यग्रोध
४२. माणसांचे काय शास्त्रश्रवणाने शोभून दिसतात?
 (अ) कान (ब) नेत्र (क) नाक (ड) पाय
४३. कशामुळे मुलगा वाया जातो?
 (अ) बोलण्याने (ब) आळसाने (क) मारण्याने (ड) लाडाने
४४. वाईट पुत्रामुळे कोणाचे वाटोळे होते?
 (अ) अभ्यासाचे (ब) कुळाचे (क) कामाचे (ड) रानाचे
४५. सारे गुण कशाला चिकटलेले असतात?
 (अ) सोन्याला (ब) वैभवाला (क) पैशाला
 (ड) अधिकाराला
४६. ज्याच्याजवळ बुद्धी असते त्याच्याजवळच ----- असते.
 (अ) ज्ञान (ब) सत्ता (क) बळ (ड) संपत्ती
४७. पंचतंत्रात किती तंत्रे आहेत?
 (अ) तीन (ब) चार (क) पाच (ड) दहा
४८. हितोपदेशाचा मूलाधार ----- हा ग्रंथ आहे.
 (अ) महाभारत (ब) पंचतंत्र (क) पुराणे
 (ड) रामायण
४९. मित्रलाभाचे किती परिच्छेद आहेत?
 (अ) चार (ब) सहा (क) पाच (ड) दहा
५०. पंचतंत्रातील दुसरे तंत्र ----- हे आहे.
 (अ) काकोलूकीय (ब) अपरीक्षितकारक (क) मित्रसम्प्राप्ति (ड) लब्धप्रनाश

प्रश्न -२ मराठीत भाषांतर करा.

(१०)

१. जातिर्यातु रसातलं गुणगणस्तस्याप्यधो गच्छतां
 शीलं शैलतटात् पतत्वभिजनः संदहयतां वह्निना।
 शौर्ये वैरिणि वज्रमाशु निपतत्यर्थोऽस्तु नः केवलं

- येन केन विना गुणास्तुणलवप्रायाः समस्ता अमी
२. यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः
स पण्डितः स श्रुतवान् गुणाः ।
स एव वक्ता स च दर्शनीयः
सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ते ।
  ३. दौर्मन्व्यान्नृपतिर्विनश्यति यतिः संगत् सुतो लालनाद् ।
विप्रोऽनध्ययनात् कुलं कुतनयाच्छीलं खलोपासनात् ।
ह्रीर्मद्यादनवेक्षणादपि कृषिः स्नेहः प्रवासाश्रया-
न्मैत्री चाप्रणयात् समृद्धिरनयात् त्यागात् प्रमादाद्धनम् ॥
  ४. परिक्षीणः कश्चित् स्पृहयति यवानां प्रसृतये
स पश्चात् संपूर्णः कलयति धरित्रीं तृणसमाम् ।
अतश्चानेकान्ता गुरुलघुतयार्थेषु धनिना-
मवस्था वस्तूनि प्रथयति च संकोचयति च ।
  ५. यद् धात्रा निजभालपट्टलिखितं स्तोकं महद् वा धनं
तत् प्राप्नोति मरुस्थलेऽपि नितरां मेरौ च नातोधिऽकम् ।
तद् धीरो भव वित्तवत्सु कृपणां वृत्तिं वृथा मा कृथाः
कूपे पश्य पयोनिधावपि घटो गृह्णाति तुल्यं जलम्
  ६. एते सत्पुरुषाः परार्थघटकाः स्वार्थान् परित्यज्य ये
सामान्यास्तु परार्थमुद्यमभृतः स्वार्थाविरोधेन ये ।
तेऽमी मानुषराक्षसाः परहितं स्वार्थाय निघ्नन्ति ये
ये निघ्नन्ति निरर्थकं परहितं ते के न जानीमहे ॥
  ७. क्षीरेणात्मगतोदकाय हि गुणा दत्ताः पुरा तेऽखिलाः
क्षीरोत्तापमवेक्ष्य तेन पयसा स्वात्मा कृशानौ हुतः ।
गन्तुं पावकमुन्मनस्तदभवद् दृष्ट्वा तु मित्रापदं
युक्तं तेन जलेन शाम्यति सतां मैत्री पुनस्त्वीदशी ॥
  ८. तृष्णां छिन्धि भज क्षमा जहि मदं पापे रतिं मा कृथाः
सत्यं ब्रूह्यनुयाहि साधुपदवीं सेवस्व विद्वज्जनम् ।
मान्यान् मानय विद्विषोऽप्यनुनय प्रख्यापय प्रश्रयं
कीर्तिं पालय दुःखिते कुरु दयामेतत् सतां चेष्टितम् ॥
  ९. क्वचिद् भूमौ शायी कचिदपि च पर्यकशयनः
क्वचिच्छाकाहारः क्वचिदपि च शाल्योदनरुचिः ।
क्वचित् कन्थाधारी क्वचिदपि च दिव्याम्बरधरो
मनस्वी कार्यार्थी न गणयति दुःखं न च सुखम् ॥
  १०. निन्दन्तु नीतिनिपुणा यदि वा स्तुवन्तु

लक्ष्मीः समाविशतु गच्छतु वा यथेष्टम् ।

अद्यैव वा मरणमस्तु युगान्तरे वा

न्याय्यात् पथः प्रविचलन्ति पदं न धीराः ॥

११. ऐश्वर्यस्य विभूषणं सुजनता शौर्यस्य वाक्संयमो
ज्ञानस्योपशमः श्रुतस्य विनयो वित्तस्य पात्र व्ययः ।
अक्रोधस्तपसः क्षमा प्रभवितुर्धर्मस्य निर्व्याजता
सर्वेषामपि सर्वकारणमिदं शीलं परं भूषणम् ।
१२. अस्ति कस्मिंश्चित्प्रदेशे महान्न्यग्रोधपादपः। तत्र वायसदम्पती प्रतिवसतः स्म । अथ तयोः प्रसवकाले
वृक्षविवरान्निष्क्रम्य कृष्णसर्पः सदैव तदपत्यानि भक्षयति । ततस्तौ निर्वेदादन्यवृक्षमूलनिवासिनं
प्रियसुहृदं शृगालं गत्वोचतुः—'भद्र, किमेवंविधे सञ्जात आवयोः कर्तव्यं भवति ।
१३. अस्ति कस्मिंश्चिद्वनप्रदेशे नानाजलचरसनाथं महत्सरः। तत्र च कृताश्रयो बक एको वृद्धभावमुपागतो
मत्स्यान्व्यापादयितुमसमर्थः। ततश्च क्षुत्क्षामकण्ठः सरस्तीर उपविष्टो मुक्ताफलप्रकरसदृशैरश्रुप्रवाहै-
र्धरातलमभिषिञ्चन् रुरोद। एकः कुलीरको नानाजलचरसमेतः समेत्य तस्य दुःखेन दुःखितः
सादरमिदमूचे --
१४. अथ तत्क्षणात्काकः काकी च तदाकात्मेच्छयोत्पतितौ। ततश्च काकी किञ्चित्सरः प्राप्य यावत्पश्यति,
तावत्तन्मध्ये कस्याचिद्राजोऽन्तःपुरं जलासन्नं न्यस्तकनकसूत्रं मुक्तमुक्ताहारवस्त्राभरणं जलक्रीडां
कुरुते । अथ सा वायसी कनकसूत्रमेकमादाय स्वगृहाभिमुखं प्रतस्थे। ततश्च कञ्चकिनो वर्षवराश्च
तन्नीयमानमुपलक्ष्य गृहीतलगुडाः सत्वरमनुययुः।
१५. तदेतत्सरः स्वल्पतोयं वर्तते । शीघ्रं शोषं यास्यति । अस्मिन् शुष्के यैः सहाहं वृद्धि गतः सदैव क्रीडितश्च
ते सर्वे तोयाभावान्नाशं यास्यन्ति। ततेषां वियोगं द्रष्टुमहमसमर्थः। तेनैतत्प्रायोपवेशनं कृतम् । साम्प्रतं
सर्वेषां स्वल्पजलाशयानां जलचरा गुरुजलाशयेषु स्वस्वजनैर्नीयन्ते।

प्रश्न -३. विवेचक परिच्छेद

(१५)

१. भर्तृहरीची भाषाशैली	११. पंचतंत्रातील विषय
२. विष्णुशर्मा यांची भाषाशैली	१२. नीतिशतकातील दृष्टांत
३. नारायण पंडित यांची भाषाशैली	१३. पंचतंत्राचे महत्त्व
४. नीतिशतकातील शिकवण	१४. भर्तृहरीची ग्रंथसंपदा
५. पंचतंत्र	१५. पंचतंत्रातील विचार
६. नीतिशतकातील व्यावहारिक दाखले	१६. हितोपदेशाची शिकवण
७. नीतिकथा साहित्य	१७. पंचतंत्रातील शिकवण
८. हितोपदेश	१८. परोपकारपद्धती
९. नीतिशतकातील सुभाषिते	१९. अर्थपद्धती
१०. नीतिशतकातील पौराणिक संदर्भ	२०. धैर्यपद्धती

२१. नीतिशतकातील विषय
२२. पंचतंत्रातील मानवीमूल्ये
२३. नीतिशतकातील नीतिमूल्ये

२४. कर्मपद्धती
२५. नीतिशतक

प्रश्न -४. मोठे प्रश्न

(१५)

१. भर्तृहरीचे जीवनचरित्र, काळ आणि ग्रंथसंपदा यावर निबंध लिहा.
  २. विष्णुशर्म्याचे जीवनचरित्र, काळ आणि ग्रंथसंपत्ती यावर सविस्तर टिपण लिहा.
  ३. नारायणपंडित यांचे जीवनचरित्र, काळ आणि ग्रंथसंपत्ती यावर सविस्तर निबंध लिहा.
  ४. नीतिकथासाहित्य यावर सविस्तर निबंध लिहा.
  ५. भर्तृहरीविरचित नीतिशतकातील परोपकारपद्धती सोदाहरण स्पष्ट करा.
  ६. विष्णुशर्माविरचित पंचतंत्रामधील मित्रभेद विभागात आलेल्या बगळा आणि खेकडा या कथेतील विचार स्पष्ट करा.
  ७. विष्णुशर्माविरचित पंचतंत्रामधील मित्रभेद विभागात आलेली कावळ्याचे कुटुंब आणि कृष्णसर्प या कथेतील शिकवण कथन करा.
  ८. नीतिशतकातील शिकवण यावर सविस्तर निबंध लिहा.
  ९. कर्मणे तस्मै नमः हे वाक्य कर्मपद्धतीच्या आधारे स्पष्ट करा.
  १०. सर्वे गुणाः कांचनमाश्रयन्ते । हे वाक्य अर्थपद्धतीच्या सहाय्याने स्पष्ट करा.
-